

פרשת משפטים

תורה שבכתב ותורה שבעל-פה

חשיבותו של הנושא הנבחר

בפרשת משפטים מדובר על תורה שבכתב ותורה שבעל פה. הפסוק "עין תחת עין" (שמות, כ"א כ"ד) מהווה את נקודת המוצא לדיון, כיוון שבמשך השנים פירשו אותו חכמים לא כך שיש להוציא את עינו של הפוגע אלא הפוגע צריך לשלם על הנזק שעשה. במשך השנים פירטו והסבירו חכמים כמה ואיך בדיוק צריך לשלם, במשנה למשל מפורט כי מי שפוגע בחברו צריך לפצות אותו כלכלית על 5 תחומים שונים, למשל על תרופות שנדרשות בעיקבות הפגיעה, בושה שנגרמה לו בעיקבות הפגיעה, על עצם הצער מהכאב ועוד.

במשך השנים הפך הפסוק "עין תחת עין" ופירושו לסמל של חשיבותה ומשמעותה של התורה שבעל פה, כמפרשת ומסבירה דברים שכתובים בתורה וללא הפירוש לא ניתן היה להבינם. לפי המסורת היהודית התורה שבכתב היא חלק חשוב ובילתי נתן להפרדה מהתורה שבכתב.

פירושים והסברים לתורה שבכתב, נדרשו גם בגלל התפתחויות טכנולוגיות. ניקח לדוגמה את המצאת החשמל; ברור שבתקופת התורה לא היה חשמל – ולכן לא היתה התייחסות אליו. מצד שני כיוון שבמהירות הוא הפך למצרך יומיומי ושימושי, היה הכרח להתייחס אליו ולנתח אותו מבחינה הלכתית, למשל- האם אפשר להדליק אור בשבת? האם חימום על גבי מתקן חשמלי בשבת, אסור כפי שאסור לחמם על גבי אש אמיתית? החכמים שדנו בשאלות אלו ודומות להן נדרשו לנסח עקרונות מנחים הנובעים מתוך הלכות התורה כדי שיהוו בסיס לענות על השאלות החדשות. עד היום מתעוררות מדי פעם שאלות חדשות בעיקבות התפתחות הטכנולוגיה והמחשבים.

מהי התורה שבעל פה? תחת מטריה זו ניתן להכניס את כל הפירושים, המדרשים וההסברים לתורה שנכתבו במשך השנים, והיופי כפי שאומרת אורית במדור **מפרשה לדרשה**, טמון בעובדה שכל אחד מאיתנו יכול לפרש ולהסביר את התורה, ובעצם להיות שותפים ביצירת המסורת והמשכה.

כתוב בפירוש - עוד פירוש על מדור הפרשנות

רבנו חננאל בפירושו מתייחס אל הפסוק "עין תחת עין", ומסביר, לפי הפירוש המסורתי, כי מדובר בפיצוי כספי, ולא בפגיעה ממשית. בהסברו – מדוע כך יש לפרש את הפסוק הוא טוען כנגד מי שהיה חושב לפרש את הפסוק כפשוטו, כי לעולם אי אפשר לפגוע את אותה פגיעה וכך עלולים לפגוע בפוגע יותר או פחות ממה שפגע.

יש לציין כי בחוברת לא הבאנו את הפירוש המלא, ובפירוש המלא מוסיף בן השאר רבנו חננאל כי אפילו אם יפגעו בו את אותה פגיעה: "לא כל הטבעים שוים, ואולי השני ימות בהוצאת עינו מפני שטבעו רך מן הראשון", כלומר בני האדם אינם שווים וכל אחד יכול להיות מושפע ונפגע אחרת – גם אם הפגיעה זהה. הילדים מסיבים מעלים טיעונים והסברים שונים בדבר ההיגיון שבפירוש זה.

נאה דורש – עוד מילת הסבר על המדרש

המדרש מתבסס על פסוק (שאינו מובא לילדים) בו אלוהים פונה אל משה ואומר לו: "כָּתַב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. כִּי עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, פָּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית וְאֶת-יִשְׂרָאֵל" (שמות ל"ד, כ"ז). מפסוק זה השתמע לחכמים כאילו התורה ניתנה למשה בשתי דרכים, בכתב ובעל-פה, ומכאן הגיעו למסקנה כי יש לשמור על דרכי ההעברה השונות של שתי התורות: התורה שעל פי המסורת נתנה למשה בכתב (חמשה חומשים) צריכה להילמד **מן הכתב**, ואילו התורה שניתנה לו בעל-פה מהר סיני (הלכות) צריכה להילמד ולהימסר הלאה **בעל פה**. חלוקה זו נשמרה במשך מאות רבות של שנים. אפילו כאשר ערך רבי יהודה הנשיא את התורה שבעל-פה ל"ספר" שכונה **המשנה**, הוא עשה זאת בלא לכתבה, והמשנה כולה עברה בעל-פה במשך דורות רבים. בשלב מסוים חששו שיפלו טעויות בשרשרת מסירה, ולכן הוחלט לכתוב את התורה שבעל-פה – המשנה וה**תלמוד** שנוצר בעקבותיה – על אף האיסור. אם כן: "**דברים שבכתב**" – הכוונה היא לחמשת חומשי התורה, ו"**דברים שבעל-פה**" – הכוונה היא לפרטי ההלכות שעל פי המסורת ניתנו למשה בהר סיני וחכמים הוסיפו עליהן ופיתחו אותן. הן הפכו לספרים שהמרכזיים בהם הם המשנה והתלמוד.

ומדוע חשוב כל כך לשמור על ההפרדה ביניהם? על פי התפיסה היהודית, התורה הוכתבה מילה במילה למשה מאלוהים. זהו אם כן דברו של אלוהים ואסור שייעשה בו שינוי ולו באות אחת. כאשר מעתיקים מן הכתב קטן הסיכוי לטעויות, ובעיקר להבדלים בין מילים שנשמעות דומה אך נכתבות שונה. התורה שבעל-פה שונה לגמרי: אלו פרטי **הלכות** – כלומר: הוראות איך להתנהג, מה מותר ומה אסור לעשות, והרבה חוקים קטנים הקשורים למציאות שסביב. כאשר המציאות משתנה – יש לעשות שינוי בהלכה. ולכן, על מנת שידעו להפריד את ההלכה המשתנה מן התורה הקבועה, יש להשאיר אותה דינמית יותר, ולכך מתאימה העברה בעל-פה, בה קל יותר לערוך שינויים.

מקבלים אחריות בפרשה

פרטנו במדורים השונים כיצד בתקופות מסוימות הועברה התורה שבעל פה מאדם לאדם. אם נדמיין תהליך זה, נדרשת בו מידה רבה של אחריות כיוון שאין כתובים שאפשר להציץ בהם ולהיזכר האם דייקנו באמירה שבעל פה, כל מורה ותלמיד בתקופות אלו ידע שמוטלת עליו (בשיתוף עם אחרים) האחריות הלאומית לזכור ולהעביר את הדברים בצורה נכונה הלאה. כיום כשהדברים כתובים, חלק מהאחריות הזו הוסרה מעל כתפינו, אולם עדיין זהו חלק מתפקידם של המורים – ללמד ולהעביר את המסורת הלאה לדור הבא. ניתן לשוחח עם התלמידים על אחריות לאומיות וחברתיות אחרות כמו למשל: התנדבות, התגייסות למען איכות הסביבה, וכדומה.

מצד שני – לפיתוח הדילמה המוצגת

הדילמה המוצגת במדור זה מתייחסת לגמישות הקיימת במסורת היהודית. בתחומים רבים יכול רב לגלות גמישות ולפסוק הלכה בהתאם לאדם העומד לפניו ולהפעיל שיקולים כלכליים, חברתיים וכדומה. הילדים חלוקים ביחסם כלפי תופעה זו האם היא ברוכה או לא. מעניין להזכיר בהקשר זה את המושג המשפטי הידוע "בהתאם לנסיבות" ולציין לתלמידים כי גם במערכת המשפט הישראלית יש מקום לשופט להתחשב בנסיבות להקל או להחמיר. שאלה זו יכולה להוביל לדיון בשאלה רחבה יותר באשר לאופיין האידיאלי של מסגרות: האם מוטב שהן יהיו נוקשות ואחידות או גמישות אך משתנות מאדם לאדם?

